

Een wandeling langs de Kop van Schouwen

FRANS BEEKMAN

Wie over het strand van Westenschouwen naar Renesse een wandeling maakt, ziet in veertien km de kust van Schouwen veranderen. Met de zon en vaak de wind in de rug loop je soms op een smal, dan weer op een breed strand, op de ene plek druk bezocht door recreanten, op de andere plek rustig en verlaten. Ook de zeereep ziet er steeds anders uit. Afslagkliffen en nieuwe duintjes wisselen elkaar af. Behalve van een recreatieve zonering is aan de kust van de Kop van Schouwen ook sprake van een geomorfologische zonering.

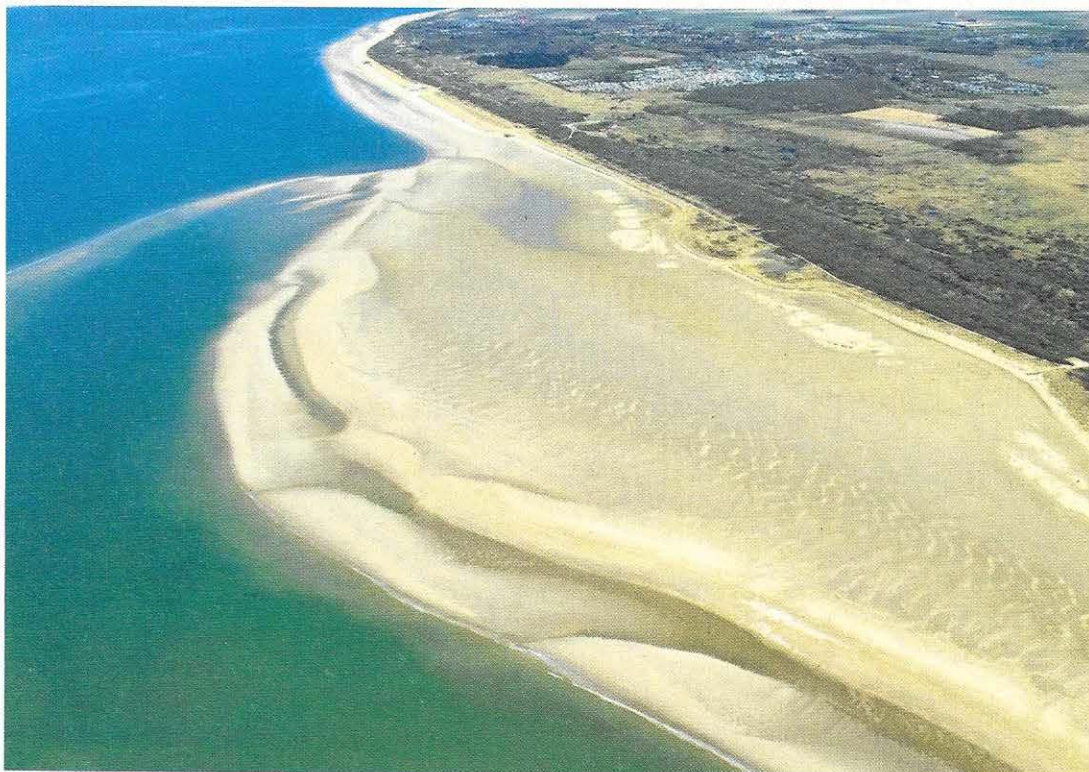
Westenschouwen

Tussen de aanzet van de stormvloedkering en de zogenaamde Trap van Westenschouwen ligt een smal strand. De duinen bevinden zich op de dijk van de polder Burgh en Westland. De oudste dijk (en sluis) van deze polder dateert van circa 1300. Ze werd vermoedelijk als inlaagdijk achter een verbrokkelde duinkust gelegd. Door kustachteruitgang en duinverplaatsing is deze oudste dijk nu een smal, en vrij hoog duin. De mens beplante het opgestoven zand en de dijk verdween zo uit het zicht. Ook nu is dat proces nog te zien: ten westen van de aanzet naar de stormvloedkering stuift zand op de zeedijk van de Westenschouwense Inlaag. Het zand op het strand ligt op de klei van voormalige schorren en is daarom altijd vrij hard en nat. Er wordt veel gesport. Een paar stenen strandhoofden moeten de geul Hammen uit de kust houden.

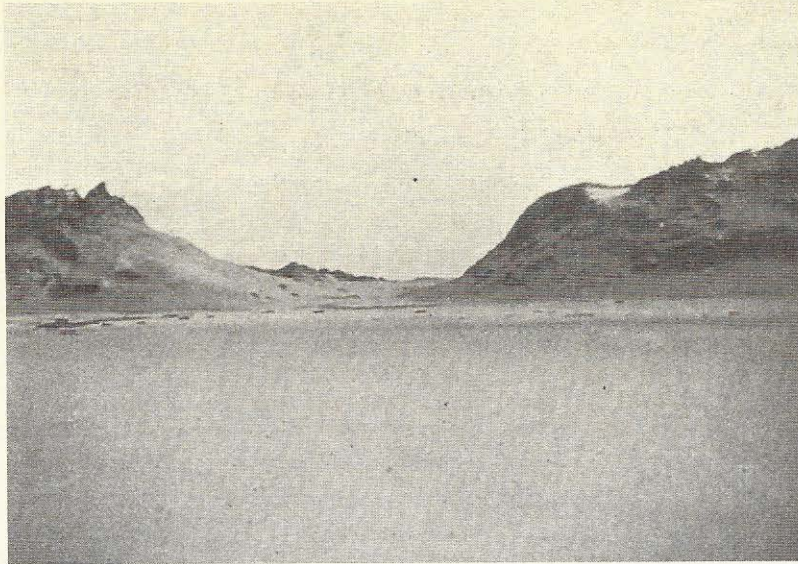
Wanneer er veel zand van het strand verdwijnt, komen hier in de zwinnen (laagten tussen twee

Bij Westerschouwen ligt de mond van het estuarium van de Oosterschelde. In de Romeinse tijd stroomde één smalle Scaldis (de Romeinse naam voor Schelde) naar zee. De rivier was bij de tempel van Nehalennia ter hoogte van de latere Colijnsplaat 2 km en bij de mond 4 km breed. Vooral na de 16de eeuw verwijdde zich het zeegat enorm. Nu is de breedte vergroot tot 5 km bij de Zeelandbrug en 9 km bij de Oosterschelde-kering, de huidige monding. De Westerschelde ontstond pas na het jaar 1000.

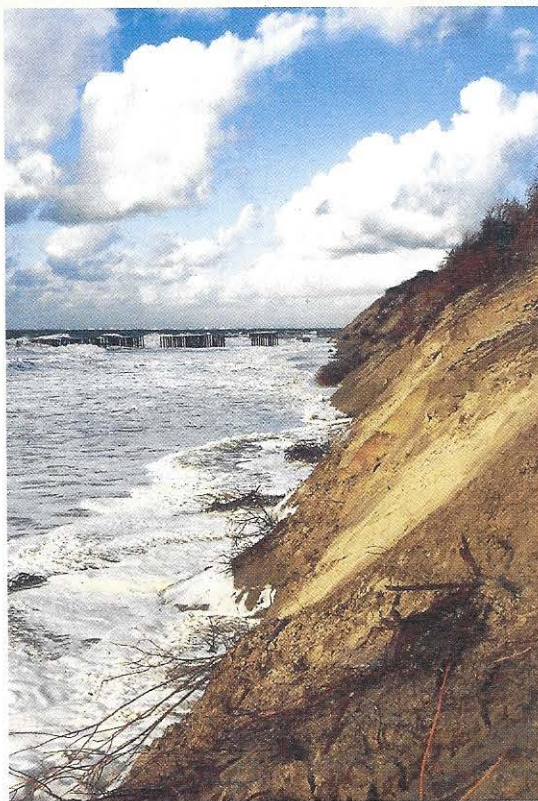

Brede Verklikkerstrand bij de Oude Hoeve met jonge duinvorming, 2005 (foto: Paul Paris).

De vroegere 'gekerfde zee-reep' tussen Westenschouwen en de vuurtoren, 1915 (foto: duinonderzoeker dr. W.G.N. van der Sleen).

strandbanken) resten van oude bewoning aan de oppervlakte. In de donkere cultuurgrond zijn honderden scherven middeleeuws aardewerk en vele metalen voorwerpjes en munten gevonden. Er geldt nu een metaaldetectorverbod. De archeologische vondsten en bodemsporen zijn overblijfselen van de haven van Westenschouwen die in de 14de en 15de eeuw van enig belang was, maar door verzanding en overstuiving vrij plotseling is verdwenen. Wie met de bus naar Westenschouwen komt, kan bij de genoemde trap het smalle duin over. Er is een klein plateau met banken en je hebt er een fantastisch uitzicht op de mond van de

Actieve klifduinvorming tijdens storm, 1990 (foto: Frans Beekman).

Oosterschelde. Hier begint de wandeling naar het noorden om de Kop van Schouwen heen.

Klifduinen

We komen nu op een deel van de kust waar het strand smal is en de duinen steil omhoog gaan. Sinds de 16de eeuw is de kust er wel 1 km teruggeweken. Hoe gaat dat in z'n werk? Bij hoge waterstanden, zoals bij spring- of stormvloed, staat de zee al snel tot de duinvoet.

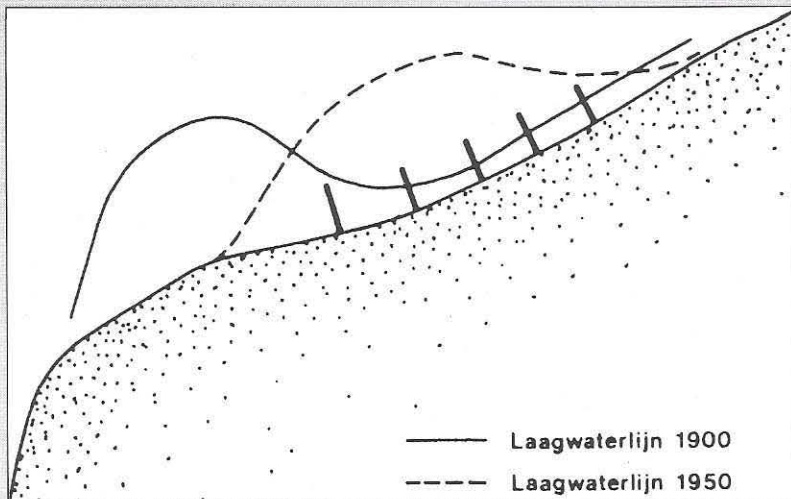
Ondermijning doet vervolgens het duin afstorten. Door erosie ontstaan zo de kliffen. Bij een 'actief duinklif' (zie onderstaande foto) is de helling 32 graden: de rusthoek van zand onder gewone omstandigheden. Wanneer deze helling op natuurlijke of kunstmatige wijze wordt vastgelegd en niet meer terugwijkt, spreekt men van een 'fossiel duinklif'. Het dichterbij komen van het Krabbengat (de zeewaartse voortzetting van de Hammen) versterkte in het verleden de afslag. Omdat de duinen hier breed waren, werd er in feite niet veel aan de beplanting gedaan.

De foto uit 1915 (zie bovenstaande foto) geeft een beeld van die situatie. Het is goed te zien dat door de gaten in de zeereep veel zand naar binnen kon waaien. Ook werd er bij de erosie zand naar zee meegevoerd en dat kwam in zandbanken voor de kust of op een ander deel van het strand terecht. De openingen in deze 'gekerfde zeereep' op Schouwen heetten Gat van 't Schip en Toledo's Gat.

Na het gereedkomen van de Deltawerken vreesde Rijkswaterstaat voor een sterkere erosie met als gevolg verzilting van het duinwater en aantasting van de duinbebossing. Tussen 1970 en 1980 zijn toen 22 dubbele palenrijen geplaatst. De afslag is er niet door gestopt. Dat toont de onderstaande stormfoto van 26 januari 1990. De palen staan los van de zeereep en hebben nog maar weinig effect. Duindoornstruiken en massa's zand stortten die dag naar beneden. De helling van het duinklif was toen 48 graden! In 1991 en 2003 zijn hier zandsuppleties toegepast om de duinen te beschermen.

Omslag

Tussen strandpaal 12 en 10, ter hoogte van de vuurtoren met de unieke rood-witte spiraal, gaat de afslagkust over in een aangroeikust. Bij strandpaal 12 bevond zich ooit het Hoofd ('Hôôt' in het Zeeuws). Het lag in het midden van de 16de eeuw wel 1100 meter uit de huidige kust en dat was de echte 'Kop' van Schouwen. Het duin was er zo in beweging dat de vuurtoren in 1840 niet op maar achter de duinen is gebouwd.

Schematische voorstelling van het verloop van een 'zandgolf' langs het strand van Noord-Schouwen, 1991 (illustratie: Ferguson).

Verklikkerstrand

Op de kust van Noord-Schouwen ligt momenteel een strand dat plaatselijk bij laagwater wel 500 meter breed is: het Verklikkerstrand. Het is ontstaan vóór de Verklikkerduinen (genoemd naar een geleide- of verklikkerlicht uit 1848), doordat vanaf de voordelta Banjaard af en toe een zandbank op de kust landde. Op oude kaarten zijn ze te zien als een strandverbreding, die zich in oostelijke richting verplaatst. Rijkswaterstaat berekende dat dit in de 20ste eeuw met ongeveer 70 meter per jaar gebeurde. Ir Ferguson noemde dit verschijnsel langs Schouwen een 'zandgolf' (zie bovenstaande illustratie). Ook op de Waddeneilanden komt dit fenomeen voor.

In de 19de eeuw was het Verklikkerstrand nog smal en vreesde men voor een doorbraak bij de Oude Hoeve. Tussen het Watergat en Renesse zijn er toen 27 korte stenen strandhoofden aangelegd. Na 1900 verbreedde het strand zich

sterk. Op zo'n strand kan de overheersende zuidwestenwind veel zand verplaatsen. Met windsnelheden vanaf 5 meter per seconde huppelt en waait het zand over het strand. Aangespoelde voorwerpen breken de snelheid van de wind en het zand blijft dan liggen, vooral in de wintervloedlijn. In de samengewaaid duintjes wordt het regenwater tussen de korrels vastgehouden. Het rottende vloedmerk houdt eveneens vocht vast en is stikstofrijk. Spoedig vestigt zich het Biestarwegras dat een overspoeling met zeewater overleeft. Later gaat er Helm groeien. Omstreeks 1930 lagen op het Verklikkerstrand tussen strandpaal 10 en 9 vele strandduintjes. Dwergster en Strandplevier broedden er toen nog. De lokale bevolking sprak van de 'Kleine Duuntjes'. Tijdens de stormvloed van 1953 spoelden de duintjes weg. Na 1965 herhaalde zich tussen de strandpalen 9 en 8 het proces van strandverbreding en primaire duinvorming en ontstond de prachtige primaire duinvallei Buitenverklikker. Voorbij Renesse ligt tenslotte weer een smal strand waar af en toe een zandsuppletie nodig is.

Behalve voor de toerist valt er ook voor de geomorfoloog aan de kust van Schouwen een hoop te beleven!

F. BEEKMAN IS OUD-LERAAR AARDRIJKSKUNDE EN HISTORISCH GEOGRAAF

Met de Verklikkerwandeling (samengesteld door Frans Beekman) krijgt u al wandelend een indruk van de variatie aan landschappen op de Kop van Schouwen. Een beschrijving van de wandeling (3km) is op te vragen via 071 5160490 of secretariaat@duinbehoud.nl.

Verklikkerstrand met strandduintjes en voorduinen of strandpollen, 1950 (foto: Jac. van den Berge)

Haamstede, Stuifduinen Verklikker-Strand